

**“Judiciary Approach and challenges in applying economic principles
in Competition law cases”**

ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΝΟΙΕΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του περί Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 2008 (Ν.13(Ι)/08), (με πλαγιότιτλο «Απαγόρευση περιοριστικών του ανταγωνισμού συμπράξεων και ακυρότητα αυτών») -

«απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της Δημοκρατίας, ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται –

(α) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής·

(β) στον περιορισμό ή στον έλεγχο της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης ή των επενδύσεων·

(γ) στη γεωγραφική ή άλλη κατανομή των αγορών ή των πηγών προμήθειας·

(δ) στην εφαρμογή ανόμοιων όρων για ισοδύναμες συναλλαγές, με συνέπεια ορισμένες επιχειρήσεις να τίθενται σε μειονεκτική στον ανταγωνισμό θέση·

(ε) στην εξάρτηση της σύναψης συμφωνιών από την αποδοχή από μέρους των αντισυμβαλλόμενων πρόσθετων υποχρεώσεων, οι οποίες, κατά τη φύση τους ή σύμφωνα με τις κρατούσες εμπορικές συνήθειες, δε συνδέονται με το αντικείμενο των συμφωνιών αυτών».

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 6 του περί Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 2008(N.13(I)/08), με πλαγιότιτλο «Καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης ή σχέσης οικονομικής εξάρτησης» -

«(1)Απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων, που κατέχει ή κατέχουν δεσπόζουσα θέση στο σύνολο ή μέρος της εγχώριας αγοράς ενός προϊόντος, ιδιαίτερα εάν η πράξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα ή ενδεχόμενοαποτέλεσμα -

(α) τον άμεσο ή έμμεσοκαθορισμόαθέμιτωντιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων μη θεμιτών υπό τις περιστάσεις όρων συναλλαγής·

(β) τον περιορισμό της παραγωγής ή της διάθεσης ή της τεχνολογικής ανάπτυξης, προς ζημιά των καταναλωτών·

(γ) την εφαρμογήανόμοιων όρων για ισοδύναμες συναλλαγές, με συνέπεια ορισμένες επιχειρήσεις να τίθενται σε μειονεκτική στον ανταγωνισμό θέση· (δ) την εξάρτηση της σύναψης συμφωνιών από την αποδοχή εκ μέρους των αντισυμβαλλόμενων πρόσθετων υποχρεώσεων, οι οποίες, εκ της φύσεώς τους ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες, δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμφωνιών αυτών

(2) Απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση, από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, της σχέσης οικονομικής εξάρτησης, στην οποία βρίσκεται προς αυτή ή αυτές μία επιχείρηση, η οποία κατέχει θέση πελάτη,

προμηθευτή, παραγωγού, αντιπροσώπου, διανομέα ή εμπορικού συνεργάτη τους, ακόμη κι ως προς ένα ορισμένο είδος προϊόντων ή υπηρεσιών, και δε διαθέτει ισοδύναμη εναλλακτική λύση.

Η καταχρηστική αυτή εκμετάλλευση της σχέσης οικονομικής εξάρτησης μπορεί να συνίσταται ιδιαίτερα στην επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής, στην εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης, στη διακοπή εμπορικών σχέσεων με ανάληψη ή μεταφορά των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται με τις εν λόγω εμπορικές σχέσεις κατά τρόπο που επηρεάζει ουσιωδώς τον ανταγωνισμό ή στην αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων.»

Στο δε άρθρο 24 του Νόμου («Εξουσίες της Επιτροπής επί διαπίστωσης παραβάσεως των άρθρων 3 και 6»), προβλέπεται ότι-

«Για κάθε παράβαση των άρθρων 3 και/ή 6 και/ή των Άρθρων 101 ΣΛΕΕ και/ή 102ΣΛΕΕ, την οποία διαπράττουν επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων, η Επιτροπή δύναται, με απόφασή της, να λαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα:

(α) να επιβάλλει διοικητικά πρόστιμα ανερχόμενα, ανάλογα με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παράβασης -

(i) μέχρι το δέκα τοις εκατόν του κύκλου εργασιών της επιχείρησης, ή

(ii) μέχρι το άθροισμα του δέκα τοις εκατόν του κύκλου εργασιών κάθε επιχείρησης που είναι μέλος της παραβαίνουσας ένωσης επιχειρήσεων, ο οποίος κύκλος εργασιών πραγματοποιήθηκε κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος:

Νοείται ότι η Επιτροπή δύναται να απαλλάξει και/ή να μειώσει το ύψος του διοικητικού προστίμου που θα επιβάλλετο σε μια επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων, σύμφωνα με κριτήρια και προϋποθέσεις που καθορίζονται κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 46, εάν η εν λόγω επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων συνεργαστεί και/ή παρέχει τέτοια συνδρομή ή αποδεικτικό υλικό που υποβοηθά την Επιτροπή στην απόδειξη της παράβασης·

(β) να υποχρεώνει τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων όπως εντός ταχθείσας προθεσμίας τερματίσουν τη διαπιστωθείσα παράβαση και αποφύγουν επανάληψη στο μέλλον· σε περίπτωση που η παράβαση τερματισθεί πριν από την έκδοση της απόφασης της Επιτροπής, η Επιτροπή δύναται να καταδικάσει με αναγνωριστική απόφασή της την παράβαση·

(γ) να επιβάλλει όρους και μέτρα συμπεριφοράς και/ή διαρθρωτικού χαρακτήρα, ανάλογα με τη διαπραχθείσα παράβαση, τα οποία είναι αναγκαία για την παύση της εν λόγω παράβασης· (δ) σε περίπτωση κατά την οποία οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων δεν συμμορφώνονται με την εκδοθείσα δυνάμει των παραγράφων (β) και (γ) απόφαση της Επιτροπής, η Επιτροπή δύναται να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο μέχρι πέντε τοις εκατόν (5%) επί του μέσουημερήσιου κύκλου εργασιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος για κάθε ημέρα συνέχισης της παράβασης.».

Σχέση Οικονομικής Εξάρτησης

Ένα από τα βασικά ζητήματα που συχνά έρχονται αντιμέτωπα τα εθνικά Δικαστήρια έγκειται στο πότε υφίσταται σχέση οικονομικής εξάρτησης, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6 ανωτέρω.

(Υπόθεση Αρ.1401/2012) ημερ. 3.3.2015

Οι καθ'ων η αίτηση θεώρησαν ότι οι δύο από τις τρεις παραμέτρους, που τίθενται από την πρόνοια του άρθρου 6(2) του Νόμου, στοιχειοθετούνταν. Η ύπαρξη σχέσης οικονομικής εξάρτησης, η απουσία ισοδύναμης εναλλακτικής λύσης, πλην, όμως, η συμπεριφορά της Wella A.G., σε σχέση με τη διακοπή της συμφωνίας με την MTV Cosmetics Ltd, και την ανάθεση της αποκλειστικής διανομής των σχετικών προϊόντων στην M&V Cosmetics/ A.J. Vouros, δεν κρίθηκε ως καταχρηστική.

Οι καθ'ων η αίτηση κατέληξαν στο συμπέρασμα τους ότι η διακοπή της εν λόγω συμφωνίας δεν ήταν αιφνίδια ούτε και αδικαιολόγητη εφόσον, με βάση τα στοιχεία που είχαν ενώπιον τους, η εταιρεία Wella A.G. είχε δηλώσει κατ' επανάληψη τη δυσαρέσκεια της για τις υφιστάμενες, μεταξύ των μετόχων της εταιρείας MTV Cosmetics Ltd διαφορές, όπως επίσης για το γεγονός ότι ο αιτητής είχε κινηθεί δικαστικά εναντίον της εν λόγω εταιρείας.

Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι ο τρόπος αξιολόγησης των στοιχείων που τέθηκαν ενώπιον των καθ'ων η αίτηση δεν ήταν μεμπτός. Ούτε επίσης

τα στοιχεία, στα οποία αναφέρθηκε ο αιτητής, ήταν άσχετα και δεν έπρεπε να ληφθούν υπόψη. Έγινε συναφώς αναφορά στην **Υπ. Αρ. 41/09, Νικολαΐδης v. Δημοκρατίας, 20 Μαρτίου 2012**, όπου λέχθηκε ότι

«από τη στιγμή που δεν έχω διαπιστώσει οτιδήποτε μεμπτό ή αδυναμία στοιχειοθέτησης πλάνης περί τα πράγματα, το Δικαστήριο δεν μπορεί να υπεισέλθει στην αξιολόγηση και κρίση των καθ'ων η αίτηση, ούτε και μπορεί να προβεί σε δική του αξιολόγηση για να διαπιστώσει την ορθότητα της απόφασης. Σχετική επίσης επί του θέματος είναι και η Υποθ. αρ.11/2009 Κώστα v. Συμβουλίου Εφέσεων Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, ημερ. 12 Νοεμβρίου 2010 (Δ. Χατζηχαμπής, Δ.).».

Ορισμός Αγοράς-Θέμα τεχνικής φύσεως

Η πρώτη υπόθεση που αποφασίστηκε ότι ο ορισμός αγοράς συνιστά θέμα τεχνικής γνώσης ήταν η **Υποθ. Αρ. 612/2009, ημερ. 23.9.2010**, όπου λέχθηκε ότι *«η ανάλυση της αγοράς είναι και θέμα τεχνικής φύσης και η εξουσία του δικαστηρίου τούτου για αναθεώρηση της απόφασης είναι περιορισμένη».*

- Στην **απόφαση του Δ.Δ. στην Υποθ. Αρ. 2019/16, ημερ. 25.7.2016**, λέχθηκαν τα εξής:

«τέτοια ως τα εδώ υπό συζήτηση θέματα έχουν κατά κανόνα εξειδικευμένο τεχνικό γνωσιολογικό υπόβαθρο και βασίζονται σε τεχνικά ευρήματα, τα οποία (πέραν από την ορθή ερμηνεία των σχετικών νομοθετικών

προϋποθέσεων και νομολογιακών αρχών που αναπτύχθηκαν για αυτές τις προϋποθέσεις, καθώς και την ορθή υπαγωγή των γεγονότων της παρούσας περίπτωσης σε αυτές, τα οποία ελέγχονται, κατά την άποψη μου, από το Δικαστήριο υπό την ακυρωτική/επικυρωτική του αρμοδιότητα, τουλάχιστον ως προς το νόμιμο και εύλογο τους) δεν ελέγχονται ούτε, βέβαια, υποκαθίστανται από το Δικαστήριο».

- Στην απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην Προσφυγή Αρ. 846/2013 **SALAMIS SHIPPING LTD ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ**, ημερομηνίας **13.7.2016**, λέχθηκαν τα ακόλουθα:

«..Προϋπόθεση για την εξέταση της απαγορευτικής διάταξης του άρθρου 6(1) του Νόμου, είναι να προσδιοριστεί η αγορά ή η εγχώρια αγορά (ή ανάλογα οι αγορές) εντός της οποίας κατέχει η καταγγελλόμενη επιχείρηση δεσπύζουσα θέση και εντός της οποίας λαμβάνει χώρα η κατ' ισχυρισμόν καταχρηστική συμπεριφορά:

«6(1) Απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπύζουσας θέσης μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων, που κατέχει ή κατέχουν δεσπύζουσα θέση στο σύνολο ή μέρος της εγχώριας αγοράς ενός προϊόντος, ιδιαίτερα εάν η πράξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα.»

Όπως επισημάνθηκε στην **Ιωάννου ν. ΕΠΑ, Υποθ. Αρ. 612/09, 23.9.2010**:

«Επισημαίνω ότι η ανάλυση της αγοράς είναι και θέμα τεχνικής φύσης και η εξουσία του δικαστηρίου τούτου για αναθεώρηση της απόφασης είναι

περιορισμένη. Προκύπτει από τα έγγραφα που συνοδεύουν την ένσταση και το σχετικό διοικητικό φάκελο ότι η προσβαλλόμενη απόφαση λήφθηκε μετά από ενδελεχή έρευνα και είναι επαρκώς αιτιολογημένη. .»

- Στην **απόφαση του Δ.Δ. στις συνεκδικαζόμενες προσφυγές αρ. 5669/2013 κ.α., ημερ. 12.9.2016**, λέχθηκε ότι θέματα, όπως αυτό του καθορισμού της σχετικής αγοράς, τα οποία θέτουν οι αιτήτριες, είναι θέματα κατ' εξοχήν τεχνικά που δεν εμπίπτουν στον έλεγχο του Διοικητικού Δικαστηρίου.
- Στην απόφαση στην **Προσφυγή Αρ. 2004/2012, ημερ. 29.9.2015**, το Ανώτατο Δικαστήριο ανέφερε τα ακόλουθα

«Έχω εξετάσει την επίδικη απόφαση υπό το πρίσμα των ισχυρισμών της αίτησης, πάντα στο πλαίσιο που το παρόν Δικαστήριο, ως αναθεωρητικό και όχι ως Δικαστήριο ουσίας, μπορεί να επέμβει.

Το Δικαστήριο δεν επεμβαίνει σε μια διοικητική πράξη αν από τα ενώπιον του γεγονότα προκύπτει ότι η απόφαση ήταν εύλογα επιτρεπτή.

Δεν έχω αμφιβολία από το περιεχόμενο της προσβαλλόμενης απόφασης ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη της όλα τα ουσιώδη γεγονότα και συνεκτίμησε όλα τα αναγκαία στοιχεία που αποτελούσαν το σχετικό διοικητικό φάκελο, αφού έδωσε ευκαιρία στους αιτητές να προβάλουν γραπτώς και προφορικώς τις θέσεις τους. Οι ισχυρισμοί που έθεσαν οι αιτητές αξιολογήθηκαν και προσμετρήθηκαν ανάλογα. Η Επιτροπή

άσκησε τη διακριτική της ευχέρεια και διατύπωσε την εκτίμηση της κατά τρόπο αιτιολογημένο και εύλογα επιτρεπτό.

Σε μέγιστο βαθμό η ανάλυση της Επιτροπής αφορούσε τεχνικά θέματα και σ' αυτό τον τομέα δεν θεωρώ ότι το Δικαστήριο δύναται να επέμβει αφού κατά τα λοιπά ο έλεγχος της πράξης ανέδειξε εύλογα επιτρεπτή την κρίση της Διοίκησης αλλά και οι αιτητές σε κανένα σημείο δεν κατόρθωσαν να πείσουν το Δικαστήριο ότι υπήρξε πλάνη περί τα πράγματα ή άλλως πως.

Η προσφυγή απορρίπτεται, η επίδικη πράξη επικυρώνεται. Έξοδα εκ ποσού €2,000 υπέρ των καθ' ων η αίτηση και εναντίον των αιτητών.».

Έλεγχος του ύψους του διοικητικού προστίμου από το Δικαστήριο

Στην **απόφαση του Δ.Δ. στην Προσφυγή αρ. 2056/2012, ημερ.12.9.2016**, λέχθηκαν τα εξής:

«Είναι, βέβαια, ορθό, ότι το Δικαστήριο, σύμφωνα με την νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, δεν ελέγχει την αυστηρότητα της ποινής, εδώ του διοικητικού προστίμου (βλ. **Αντρέας Αζίνας ν. Κυπριακής Δημοκρατίας ΑΕ 1389 ημερομηνίας 20.7.99 και Κρητιώτης ν. Κυπριακής Δημοκρατίας ΑΕ 2328 ημερομηνίας 30.11.99**).

Ωστόσο, έχω την άποψη, ότι η διοίκηση δεν απαλλάσσεται της ευθύνης να σταθμίσει όλα τα ουσιώδη δεδομένα για σκοπούς ορθού υπολογισμού της ποινής, είτε αφορούν επιβαρυντικούς είτε ελαφρυντικούς παράγοντες

και δεν εκφεύγει του δικαστικού ελέγχου το εν λόγω πλαίσιο ευθύνης της. Το Δικαστήριο, φρονώ, δεν υπεισέρχεται στην στάθμιση των ελαφρυντικών και επιβαρυντικών παραγόντων, δεδομένου, όμως, ότι αυτοί λήφθηκαν στην πληρότητα τους υπόψη και διερευνήθηκαν επαρκώς και ορθά. Στην παρούσα περίπτωση κρίνω, ότι έχει πιθανολογηθεί επαρκώς η περίπτωση πλάνης ως προς την (αν-)επάρκεια της έρευνας και της (έλλειψης επαρκούς) αιτιολογίας σε σχέση με την ορθή επιμέτρηση του επιβληθέντος προστίμου».

Η έννοια του όρου «επιχείρηση» από τη σκοπιά του δικαίου του ανταγωνισμού

- Στην **Υπόθεση Αρ. 988/2009, ημερ. 14.1.2011**, που αφορούσε στο ζήτημα της φύσης της διδασκαλίας στα ΚΙΕ, κρίθηκε ότι ουδόλως επλανήθη η ΕΠΑ η οποία ορθώς καθοδηγήθηκε ως προς την αρχή της νομολογίας του ΔΕΚ για το τι συνιστά «επιχείρηση» σε συνάρτηση με το τι συνιστά δραστηριότητα χαρακτηριστική του δημόσιου χαρακτήρα του κράτους. Η διδασκαλία στα ΚΙΕ, έστω και αν επεκτείνεται σε θέματα μη διδασκόμενα στη δημόσια εκπαίδευση, παραμένει συμπληρωματική της δημόσιας εκπαίδευσης ως δραστηριότητα συνδεδεμένη προς την κοινωνική αποστολή του κράτους να προσφέρει δημόσια εκπαίδευση.
- Στην **Υπόθεση Αρ. 259/2013, ημερ. 7.12.2015**, λέχθηκαν τα εξής:

«Όπως αναφέρεται στο σύγγραμμα «Ευρωπαϊκό Δίκαιο Επιχειρήσεων και Ανταγωνισμού» του Γεωργίου Σπ..Καρύδη, σελ. 92:

«(α) Έννοια της επιχείρησης ως κριτηρίου οριοθέτησης του «*ratione personae*» πεδίου εφαρμογής των κοινοτικών διατάξεων του ανταγωνισμού.

i. Λειτουργική-οικονομική προσέγγιση της έννοιας της επιχείρησης

Το Δικαστήριο παγίως αποφαινεται ότι «η έννοια της επιχείρησης καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο χρηματοδότησης του». Δηλαδή, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια της επιχείρησης, στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού, θα πρέπει να εκληφθεί υπό την λειτουργική - οικονομική της διάσταση, που είναι ευρεία και καλύπτει κάθε οντότητα, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή ή το ιδιοκτησιακό της καθεστώς, η οποία ασκεί οικονομική δραστηριότητα με βιομηχανικό ή εμπορικό χαρακτήρα.»

(Βλ. Επίσης στο σύγγραμμα *Competition Law by Richard Whish*, (6th edition) σελ.85 «*regardless of the legal status of the entity and the way in which it is financed*»). Πλούσια είναι και η νομολογία του ΔΕΕ (C-41/90 *Hofner and Elser* (1991) ECR I-1979, (1993) 4 CMLR 306, para 21, C118/85 Επιτροπή κατά Ιταλίας, συλλογή 1987 σελ. 2599, C244/94 *Federation Francaise des societie d'assurances* κ.λ.π., Συλλογή 1995 σελ. I-4013, C-189/02P, C-202-02P, 205/02P έως C-208/02 και C-213/02P, *Dansk Rorindustri A/s*, Συλλογή 2005, σ. I-5425, σκεψη 113).

Επιχειρηματικό απόρρητο, Εμπιστευτικές πληροφορίες -Όρια προστασίας

- Στην απόφαση της πλειοψηφίας του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην **ΑΤΗΚ v. PrimetelPLC, Α.Ε. 141/2015, ημερ. 9.10.2017**, λέχθηκαν τα εξής:

«Η νομολογία των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων με σαφήνεια θέτει τις προϋποθέσεις και παραμέτρους για το χαρακτηρισμό εγγράφων και/ή πληροφοριών ως εμπιστευτικών: το βάσιμο δεόντως αιτιολογημένου αιτήματος για εμπιστευτικό χειρισμό προϋποθέτει τον εμπιστευτικό ή μη χαρακτήρα κάποιου εγγράφου για το οποίο έχει διατυπωθεί προηγουμένως σχετικό αίτημα και αφού προηγουμένως σταθμιστούν τα εκατέρωθεν συμφέροντα, εδώ της Primetel. Η Primetel ως παρεμβαίνουσα έχει δικαίωμα να της ανακοινωθούν όλα τα έγγραφα της διαδικασίας που έχουν επιδοθεί στους διαδίκους. Το δικαίωμα αυτό δεν είναι όμως απεριοριστο αλλά απαιτεί στάθμιση, αξιολόγηση των εκατέρωθεν συμφερόντων των διάδικων μερών, όπως και του συνόλου των πληροφοριών. Το αυτό κατ' αναλογίαν αφορά και στην αρχή της προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών και των επιχειρηματικών απορρήτων, η οποία πρέπει να εφαρμόζεται έτσι ώστε να εναρμονίζεται με τις επιταγές της αποτελεσματικής συνταγματικής προστασίας και με σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των διαδίκων, τόσο στην περίπτωση προσφυγής ενώπιον της αρμόδιας Αρχής (ΕΠΑ) όσο και προσφυγής δυνάμει του Άρθρου 146 του Συντάγματος, ώστε να διασφαλίζεται ότι η διαδικασία δεν θίγει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Προκειμένου το Δικαστήριο να είναι σε θέση να αποφανθεί θα πρέπει να έχει στη διάθεση

του όλα τα σχετικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των εμπιστευτικών πληροφοριών και επιχειρηματικών απορρήτων.

Η υπόθεση C-450/06, Varec SA κατά Etatbelge, 14.2.2008, θεωρούμε, σε αντίθεση με το πρωτόδικο Δικαστήριο, ότι διατυπώνει με σαφήνεια τις αρχές και τις παραμέτρους, τις οποίες το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη του πριν καταλήξει στην απόφαση του και παρέχει σταθερή καθοδήγηση:

«40. Στην περίπτωση αυτή, η άσκηση απλώς προσφυγής θα παρείχε πρόσβαση σε πληροφορίες οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη νόθευση του ανταγωνισμού ή προς βλάβη των θεμιτών συμφερόντων επιχειρηματιών που συμμετείχαν στην οικεία διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως. Η δυνατότητα αυτή θα μπορούσε, μάλιστα, να ωθήσει επιχειρηματίες στην άσκηση προσφυγών με μοναδικό σκοπό να αποκτήσουν πρόσβαση στα επιχειρηματικά απόρρητα των ανταγωνιστών τους.

[.]

47. Η αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως συνεπάγεται, κατά γενικό κανόνα, το δικαίωμα των διαδίκων να λαμβάνουν γνώση των αποδεικτικών στοιχείων και των παρατηρήσεων που υποβάλλονται στο δικαστήριο και να εκφέρουν συναφώς τη γνώμη τους. Εντούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι αναγκαίο να απαγορευθεί η πρόσβαση των διαδίκων σε ορισμένα στοιχεία προκειμένου να προστατευθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα τρίτου ή να διαφυλαχθεί

σημαντικό δημόσιο συμφέρον (βλ. ΕΔΔΑ, αποφάσεις *Rowe και Davis* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 16ης Φεβρουαρίου 2000, *Recueil des arrêtsetdécisions 2000-II*, § 61, και *V.* κατά Φινλανδίας της 24ης Απριλίου 2007, δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στο *Recueil des arrêtsetdécisions*, § 75).

48. Μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων που μπορούν να προστατευθούν κατ' αυτόν τον τρόπο περιλαμβάνεται το δικαίωμα για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και το οποίο απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και επιβεβαιώνεται από το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1) (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Απριλίου 1992, C-62/90, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1992, σ. I-2575, σκέψη 23, και της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-404/92 P, X κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4737, σκέψη 17). Συναφώς, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι η έννοια της ιδιωτικής ζωής δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως αποκλείουσα τις επαγγελματικές ή εμπορικές δραστηριότητες των φυσικών και των νομικών προσώπων (βλ. ΕΔΔΑ, αποφάσεις *Niemietz* κατά Γερμανίας της 16ης Δεκεμβρίου 1992, σειρά A αριθ. 251-B, § 29, *Société Colas Est κ.λπ.* κατά Γαλλίας της 16ης Απριλίου 2002, *Recueil des arrêtsetdécisions 2002-III*, § 41, καθώς και *Peck* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 28ης Ιανουαρίου 2003, *Recueil des arrêtsetdécisions 2003-I*, § 57), δραστηριότητες οι οποίες είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν τη συμμετοχή σε διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως.

49. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει την αρχή της προστασίας των επιχειρηματικών απορρήτων ως γενική αρχή (βλ. αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 1986, 53/85, AKZO Chemie και AKZO Chemie UK κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 1965, σκέψη 28, καθώς και της 19ης Μαΐου 1994, C-36/92 P, SEP κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-1911, σκέψη 37).

[...]

52. Η αρχή της προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών και των επιχειρηματικών απορρήτων πρέπει να εφαρμόζεται έτσι ώστε η προστασία αυτή να συμφιλιώνεται με τις επιταγές της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των διαδίκων (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-438/04, Mobistar, Συλλογή 2006, σ. I-6675, σκέψη 40) και, στην περίπτωση ένδικης προσφυγής ή προσφυγής ενώπιον αρχής η οποία θεωρείται δικαιοδοτικό όργανο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι η όλη διαδικασία δεν θίγει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη.

[...]

55. Κατά συνέπεια, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665, σε συνδυασμό με το άρθρο 15, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/36, έχει την έννοια ότι η αρμόδια για τις προσφυγές του εν λόγω άρθρου αρχή οφείλει να εγγυάται τον εμπιστευτικό χαρακτήρα και το δικαίωμα για σεβασμό των επιχειρηματικών απορρήτων όσον αφορά τα στοιχεία που περιέχονται στους φακέλους τους οποίους της διαβιβάζουν οι διάδικοι και, ιδίως, η

αναθέτουσα αρχή, χωρίς η ίδια να εμποδίζεται να λαμβάνει γνώση αυτών των πληροφοριών και να τις συνεκτιμά. Εναπόκειται στην εν λόγω αρχή να αποφασίσει κατά πόσον και με ποιο τρόπο πρέπει να διασφαλιστεί ο εμπιστευτικός χαρακτήρας και το απόρρητο των στοιχείων αυτών, λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας των διαδίκων και, σε περίπτωση ένδικης προσφυγής ή προσφυγής ενώπιον αρχής η οποία θεωρείται δικαιοδοτικό όργανο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, έτσι ώστε η όλη διαδικασία να μη θίγει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη.

Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών, σε συνδυασμό με το άρθρο 15, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/36/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων προμηθειών, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 1997, έχει την έννοια ότι η αρμόδια για τις προσφυγές του εν λόγω άρθρου αρχή οφείλει να εγγυάται τον εμπιστευτικό χαρακτήρα και το δικαίωμα για σεβασμό των επιχειρηματικών απορρήτων όσον αφορά τα στοιχεία που περιέχονται στους φακέλους τους οποίους της διαβιβάζουν οι διάδικοι και, ιδίως, η αναθέτουσα αρχή, χωρίς η ίδια να εμποδίζεται να λαμβάνει γνώση αυτών

των πληροφοριών και να τις συνεκτιμά. Εναπόκειται στην εν λόγω αρχή να αποφασίσει κατά πόσον και με ποιο τρόπο πρέπει να διασφαλιστεί ο εμπιστευτικός χαρακτήρας και το απόρρητο των στοιχείων αυτών, λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας των διαδίκων και, σε περίπτωση ένδικης προσφυγής ή προσφυγής ενώπιον αρχής η οποία θεωρείται δικαιοδοτικό όργανο κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, έτσι ώστε η όλη διαδικασία να μη θίγει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη.»

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο καθοδηγούμενο αποκλειστικά και απολύτως από την προεξάρχουσα, όπως την χαρακτήρισε, αρχή της διασφάλισης της δίκης για όλους τους παράγοντες της και την απουσία συναφών διαδικαστικών Κανονισμών, απέτυχε στην πράξη να σταθμίσει την άλλη προεξάρχουσα αρχή: της προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών και των επιχειρηματικών απορρήτων ώστε αυτή να «συμφιλιωθεί» με τις επιταγές της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των διαδίκων[1] και σε αντίθεση με το πνεύμα και το σκοπό του Νόμου αλλά και τη συναφή και σταθερή νομολογία των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων και συναφών Οδηγιών.».

Αίτημα παρέμβασης εταιρείας σε διαδικασία που αφορά επιβολή διοικητικού προστίμου από την ΕΠΑ

Στην Υποθ. Αρ. 2019/2012, ημερ. 12.4.2013, το Ανώτατο Δικαστήριο έκανε δεκτό ένα τέτοιο αίτημα, επισημαίνοντας τα εξής:

«Έχοντας υπ' όψιν ότι η απόφαση της ΕΠΑ, ημερ. 8.10.2012, η οποία προσβάλλεται με την προσφυγή, είχε ως αντικείμενο την εξέταση της καταγγελίας που υπέβαλε η Primetel στην ΕΠΑ στις 11.10.2005, εναντίον της ΑΤΗΚ, αναφορικά με την μη παροχή υπηρεσιών σύντομων γραπτών μηνυμάτων προστιθέμενης αξίας «Premium SMS», κατά παράβαση του άρθρου 6 του περί Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 1989, Ν. 207(I)/1989, όπως αντικαταστάθηκε από τον περί Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμο του 2008, Ν.13(I)/2008. ότι η Primetel, εκτός από παραπονούμενη, συμμετείχε σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, από την καταγγελία μέχρι και την έκδοση της απόφασης στη διαδικασία. ότι από την απόφαση της ΕΠΑ δημιουργείται μαχητό τεκμήριο αλλά και δικαίωμα της Primetel να καταχωρήσει αγωγή για αποζημιώσεις εναντίον της ΑΤΗΚ, για οποιαδήποτε ζημία έχει υποστεί ως αδειούχος πάροχος ηλεκτρονικών επικοινωνιών στην Κύπρο και ότι η Primetel διαγνώστηκε με την εν λόγω απόφαση ότι έχει έννομο συμφέρον να υποβάλει την καταγγελία, είναι εταιρεία παροχής τηλεφωνικών υπηρεσιών που επιθυμούσε να επεκτείνει τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες στην παροχή «Premium SMS», καταλήγω ότι η Primetel έχει έννομο συμφέρον το οποίο καθιστά παραδεκτή τη συμμετοχή της στη διαδικασία (Vorkas and Others v. The Republic of Cyprus, ανωτέρω και Κυπριακή Δημοκρατία v. Ιωάννη Σολωμού, ανωτέρω).

Ο επηρεασμός από την απόφαση διαγράφεται ως άμεσος, κατά ανάλογο τρόπο προς τον επηρεασμό συμφέροντος που νομιμοποιεί τον αιτητή να προσφύγει στο Δικαστήριο και να ζητήσει την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης, πράξης ή παράληψης. Κρίνω επίσης ότι το νομιμοποιητικό συμφέρον της Primetel υφίστατο σε όλα τα κρίσιμα στάδια

κατά τον αντίστοιχο χρόνο έκδοσης, προσβολής και αναθεώρησης της διοικητικής απόφασης.

Το αίτημα εγκρίνεται. Επιτρέπεται στη εταιρεία Primetel όπως παρέμβει στη διαδικασία.».

ΆΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ανάκληση-Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης

Απόφαση Δ.Δ. στην Προσφυγή Αρ. 488/2014, ημερ. 1.2.2018.

Επιβολή διοικητικού προστίμου. Ανακλήθηκε κατόπιν γνωμάτευσης του Γ.Ε.. Εν συνεχεία όμως, κατόπιν νέας γνωμάτευσης του Γ.Ε., ανακλήθηκε η πρώτη απόφαση ανάκλησης, για λόγους αντικειμενικούς (κρίθηκε ότι μη δημοσίευση της απόφασης διορισμού μελών συλλογικού διοικητικού οργάνου (ΕΠΑ) στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας δεν επηρεάζει τη νομιμότητα της απόφασης, ούτε το σύννομο του διορισμού του οργάνου). Αναβίωσε η πράξη επιβολής προστίμου.

Το Δ.Δ. έκρινε ότι ορθά και νόμιμα η Διοίκηση προχώρησε δια της προσβαλλόμενης ανακλητικής πράξης στην ανάκληση της πρώτης απόφασης ανάκλησης, ημερομηνίας 27.1.2014, εφόσον, πράγματι, προκύπτει ότι η Επιτροπή, υπό το φως της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην ANTENNA LIMITEΔ, ανωτέρω, ορθώς διαπίστωσε ότι λανθασμένα και/ή πεπλανημένα είχε αποφασίσει την εν λόγω πρώτη ανάκληση. Θεώρησε δε ότι δεν ετίθετο ζήτημα παρόδου του εύλογου

χρόνου, εφόσον η δεύτερη ανακλητική απόφαση έλαβε χώρα σε διάστημα μικρότερο του ενός μηνός από τη λήψη της πρώτης. Ο δε λόγος που λήφθηκε η επίδικη ανάκληση ήταν καθαρά λόγος που δεν αφορούσε στην ουσία της ενώπιον της Επιτροπής υπόθεσης, ήτοι την απόφαση επιβολής διοικητικού προστίμου στους αιτητές, αλλά ανάγετο σε ζήτημα σύνθεσης συλλογικού οργάνου.

Κρίθηκε επίσης ότι τυχόν προσβολή της πρώτης ανακλητικής απόφασης δια αιτήσεως ακυρώσεως θα οδηγούσε, σύμφωνα πάντα με τη λογική πορεία των πραγμάτων, στην ακύρωσή της, με αποτέλεσμα εύλογα να εξάγεται το συμπέρασμα ότι η εν λόγω ανάκληση πράγματι συνιστούσε παράνομη διοικητική πράξη. Υπενθύμισε το Δ.Δ. ότι «Παράνομες ή πλημμελείς στην προκειμένη περίπτωση είναι οι διοικητικές πράξεις που πάσχουν από ακυρότητα και οι οποίες, εάν προσβάλλονταν με αίτηση ακυρώσεως ή προσφυγή, θα ακυρώνονταν.».

Κρίθηκε λοιπόν ότι υπήρξε ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξης και, εν πάση περιπτώσει, απόφασης που λήφθηκε πεπλανημένα και/ή εσφαλμένα, για την οποία τυγχάνουν κατ' αναλογία εφαρμογής οι αρχές περί ανάκλησης παράνομης διοικητικής πράξης, και η οποία έλαβε χώρα νόμιμα.

Τονίστηκε ότι αποτελεί πάγια αρχή που διέπει το θέμα της ανάκλησης των διοικητικών πράξεων ότι επιτρέπεται καταρχήν ελεύθερα η ανάκληση των παράνομων ή πλημμελών ατομικών ή ατομικών γενικού περιεχομένου διοικητικών πράξεων, ανεξάρτητα από το εάν από τις πράξεις αυτές έχουν απορρεύσει δικαιώματα των διοικουμένων, εφόσον βεβαίως η ανάκληση

γίνει μέσα σε εύλογο χρόνο από την έκδοσή τους. Ο δε εύλογος χρόνος κρίνεται από το δικαστήριο κατ' εκτίμηση των συνθηκών κάθε περίπτωσης.

Περαιτέρω, σε άμεση συνάρτηση με τα πιο πάνω, κρίθηκε ότι ορθώς η Διοίκηση έκρινε ότι δια της επίδικης ανακλήσεως, η αρχική απόφαση επιβολής διοικητικού προστίμου στους αιτητές αναβίωσε.

Στην **Χαράλαμπος Νικόλα Θεοδώρου ν. Επαρχιακός Διευθυντής Τμήματος Πολεοδομίας & Οικήσεως Πάφου (2006) 3 Α.Α.Δ. 190**, 195 λέχθηκε ότι

«Η ανάκληση των παράνομων πράξεων, κατά κανόνα, τις εξαφανίζει και ανατρέχει στον χρόνο της έκδοσής τους, αποκαθιστώντας τη νομική κατάσταση που υπήρχε πριν από την έκδοση των ανακαλούμενων πράξεων (ΣΕ 15/1978). Σε περίπτωση ανάκλησης της ανακλητικής πράξης, αναβιώνει η αρχική πράξη (ΣΕ 2979/1969, 2915/1987. Βλέπε ακόμα Επ. Π. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, έκτη έκδοση, παρ. 181, σελ. 183).»

Ανάλογη δε προσέγγιση επί του θέματος έγινε από το Ανώτατο Δικαστήριο στις **ΑΤΗΚ ν. Επιτροπή Προστασίας Ανταγωνισμού κ.α., Υποθ. Αρ. 256/2013, ημερ. 22.12.2015, SALAMIS SHIPPING SERVICES LTD, ανωτέρω**, καθώς και στην προαναφερθείσα απορριπτική απόφαση του Διοικητικού Δικαστηρίου στην **Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου ν. Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού κ.α., Υποθ. Αρ. 1927/2012, ημερ. 31.5.2017**.

Κατέληξε το Δ.Δ. ότι καθόλα νόμιμα η Διοίκηση προχώρησε στην επίδικη ανάκληση, δια της οποίας αναβίωσε η αρχική απόφασή της, προς αποκατάσταση της νομιμότητας, η οποία είχε παραβιαστεί με την πρώτη ανακλητική απόφαση.

Κρίθηκε επίσης ότι δεν απαιτούνταν εν προκειμένω οποιαδήποτε έρευνα της συνδρομής των ουσιαστικών προϋποθέσεων έκδοσης της αρχικής πράξης, ούτε και η τήρηση της υπό του νόμου προβλεπόμενης για την έκδοσή της διαδικασίας, δεδομένου ότι με την ανάκληση παράνομης ανακλητικής πράξης δεν σκοπείται η εξ υπαρχής νέα, για το μέλλον, ρύθμιση, αλλά επιδιώκεται η αποκατάσταση της νομιμότητας σχετικά με υφιστάμενη νομική κατάσταση, η οποία ανετράπη με την παράνομη ανακλητική πράξη. Αυτό που απαιτείται, είναι η νομιμότητα της σύνθεσης του οργάνου κατά το χρόνο λήψης της απόφασής του.

Η ίδια προσέγγιση ακολουθήθηκε και σε άλλες αποφάσεις του Δ.Δ. (βλ. **Προσφυγή Αρ. 424/2014, ημερ. 26.1.2018** και **1927/2012, ημερ. 31.5.2017**).

Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης

Στην πιο πάνω υπόθεση (**Υποθ. Αρ. 488/2014**) εξετάστηκε και το ζήτημα της προηγούμενης ακρόασης και εξετάστηκε ο ισχυρισμός ότι έπρεπε να ακουστούν εκ νέου οι αιτητές πριν από τη λήψη της δεύτερης ανακλητικής απόφασης.

Το Δικαστήριο, απορρίπτοντας τον εν λόγω ισχυρισμό, ανέφερε ότι δεν υπήρχε οποιοσδήποτε λόγος για να παρασχεθεί στους αιτητές εκ νέου το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, εφόσον η απόφαση ημερομηνίας 3.9.2012 παρέμεινε ουσιαστικά άθικτη (δεν υπήρξε στο μεσοδιάστημα οποιαδήποτε ουσιαστικά νέα ενέργεια επί του περιεχομένου της αρχικής απόφασης επιβολής προστίμου). Ήταν σαφές ότι η επίδικη ανακλητική πράξη στηρίχθηκε σε αντικειμενικά δεδομένα και λήφθηκε ασχέτως της υπαιτιότητας των αιτητών, σε κάθε δε περίπτωση, δεν συνδέεται με την υποκειμενική συμπεριφορά των αιτητών. Με αυτά τα δεδομένα, δε θα μπορούσε η προηγούμενη ακρόαση των αιτητών να επηρεάσει εν προκειμένω την κρίση της Διοίκησης όσον αφορά τη λήψη της επίδικης απόφασης. Η απόφαση που σαφώς και συνδέεται με τη συμπεριφορά των αιτητών και λήφθηκε επειδή κρίθηκε ότι υπήρξε εκ μέρους τους παραβίαση των προαναφερθεισών διατάξεων του Νόμου, είναι η απόφαση ημερομηνίας 3.9.2012, για την οποία σαφώς και παρασχέθηκε προς αυτούς το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης. Το Δ.Δ. έκανε εκτενή αναφορά σε αποφάσεις τυ Α.Δ. (***Φρειδερίκη Γιαγκοπούλου ν. Δημοκρατίας κ.α. (1998) 4 Α.Α.Δ. 1225, Φώτος Χατζηδημητρίου ν. Δημοκρατίας (1999) 3 Α.Α.Δ. 361***), όπου ουσιαστικά τονίστηκε ότι το δικαίωμα ακρόασης εφαρμόζεται μόνον όταν η διοικητική κρίση, "δυνάμει της οποίας εκδίδεται η θίγουσα τον διοικούμενο πράξη, σχηματίζεται επί τη βάσει εκτιμήσεως της υποκειμενικής συμπεριφοράς του διοικουμένου, όχι δε και όταν διαμορφούται βάσει καθαρώς αντικειμενικών δεδομένων.

Έγινε επίσης αναφορά σε Ελληνικά συγγράμματα, όπως λ.χ. στο Σύγγραμμα του Ε. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 7η έκδοση, σελ. 162-163, όπου τονίζεται ότι η προηγούμενη ακρόαση του

διοικούμενου είναι αναγκαία στην περίπτωση ατομικών διοικητικών πράξεων που περιέχουν ρύθμιση που συνδέεται με την υποκειμενική συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου και όχι όταν η κρίση του διοικητικού οργάνου στηρίζεται σε αντικειμενικά δεδομένα.

Τήρηση άρθρων πρακτικών

(Υπόθεση Αρ. 935/2007) ημερ. 24.8.2010

Στην εν λόγω περίπτωση, ο ισχυρισμός για ανεύρεση των πρακτικών συγκεκριμένων συνεδριάσεων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του τέως Προέδρου της Επιτροπής και η μεταγενέστερη αναπαραγωγή και εκτύπωσή τους, προφανώς για σκοπούς παρουσίασής τους στο Δικαστήριο, δεν ικανοποιούσε την απαίτηση του Νόμου για τήρηση άρθρων πρακτικών. Ούτε η εισήγηση της συνηγόρου των καθ' ων η αίτηση ότι τα πρακτικά που δεν ανευρέθηκαν στο διοικητικό φάκελο - (24/5/2006, 26/2/2007, 6/3/2007, 7/5/2007, 4/6/2007, 5/6/2007) - επικυρώθηκαν μπορεί, κάτω από τις περιστάσεις, να επιβεβαιωθεί. Όπως έχει λεχθεί στη ***Χρυσάφη ν. Δημοκρατίας (2005) 3 Α.Α.Δ. 550:- (σελ. 553)***

«Τα πρακτικά αποτελούν, ως η μόνη αυθεντική πηγή για τα όσα συνθέτουν τη διαδικασία, προϋπόθεση της χρηστής διοίκησης. Χωρίς αυτά καθίσταται εν προκειμένω ανέφικτος ο δικαστικός έλεγχος και η προσβληθείσα διοικητική απόφαση οδηγείται αναπόφευκτα σε ακύρωση.»